

Daria Saukens¹

1. ZALEŻNOŚĆ MIĘDZY POJĘCIAMI BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA I BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

Streszczenie

Celem opracowania jest analiza pojęć bezpieczeństwo państwa i bezpieczeństwo narodowe oraz udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy pojęcia te można stosować zamiennie. W pracy wykorzystano metodę polegającą na przeglądzie literatury. Z przeprowadzonej analizy wynika, że pojęcia te, choć są rozbieżne, na gruncie nauk o bezpieczeństwie są współzależne od siebie, dlatego ich zamienne stosowanie nie jest błędem.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo państwa, bezpieczeństwo narodowe.

Wprowadzenie

Literatura przedmiotu i akty prawne w swojej treści wielokrotnie używają zamiennie pojęć „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe”. Autorka pracy pochyła się nad poprawnością stosowania takiego zabiegu i poprzez szczegółową analizę obu pojęć chce odpowiedzieć na pytanie, czy jest on poprawny. Opracowanie ma charakter przeglądowy, a jego celem jest zebranie i porównanie aktualnego stanu wiedzy w omawianym obszarze. Wnioski wypływające z kwerendy literatury pozwoliły na usystematyzowanie stanu wiedzy dotyczącej dwóch wiodących dla omawianego tematu pojęć. W pracy podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, jaka jest zależność między pojęciami „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe”.

¹ Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu.

Rozważania dotyczące poprawności zamiennego stosowania pojęć „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe” na kartach literatury tematu podejmowano już wielokrotnie¹. Jednak opracowania te nie opierały się na szczegółowej analizie obu terminów. Analizy te odnoszą się co prawda do przepisów prawa, jednak zbyt lapidarnie traktują kwestie poprawności stosowania omawianego zabiegu. Z tego też względu temat wciąż wymaga uwagi i ponownego rozważenia.

Autorka pracy założyła, iż pojęcia „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe” są niejednakowe, ale ich zamienne stosowanie nie jest błędem (w określonych przypadkach). Jednak trudno będzie to udowodnić, gdyż chociażby Konstytucja RP (art. 135)², Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej³ czy Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej⁴ nieostro operują omawianymi pojęciami i stosują je zamiennie. Niniejszą pracę należy traktować jako akademicką polemikę opartą na ciekawości naukowej i chęci zgłębienia wiedzy w tym temacie.

Pojęcie państwa i narodu

W celu sprawdzenia poprawności zamiennego stosowania pojęć „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe” konieczne jest omówienie definicji terminów „państwo” i „naród”. Pojęcia te, jako elementy składowe, przesądzają o ich interpretacji. Wybrane definicje ujęto w tabeli 1.

¹ Zob. S. Sulowski, M. Brzeziński (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009, s. 37–39; Z. Ściborek, B. Wiśniewski, R.B. Kuc, A. Dawidczyk, *Bezpieczeństwo wewnętrzne. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, s. 85–86; J. Gryz, W. Kitler, *Identyfikacja, klasyfikacja, podział i uzasadnienie pojęcia, istoty, składników i zakresu bezpieczeństwa państwa (narodowego)*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2014, s. 19–25; M. Czupryk, K. Dunaj, M. Kurpiuk, K. Prokop, *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i administracyjne*, Wydział Prawa i Administracji UWM, Olsztyn 2016, s. 20–22.

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej: Konstytucja RP.

³ *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013, s. 36, 248.

⁴ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2020, s. 5.

Tabela 1. Definicje państwa

Autor	Definicja
Georg Jellinek (1921)	„Wyposażona we władzę samorodną jedność związkowa osiadłych ludzi” ⁵ .
Zygmunt Ziemiński, Sławomira Wronkowska (1993)	„Organizacja polityczna wyposażona w suwerenną władzę, przy tym terytorialną i taką, do której przynależność ma charakter sformalizowany” ⁶ .
Nowa encyklopedia powszechna PWN (1996)	„Suwerenna organizacja polityczna społeczeństwa zamieszkującego terytorium o określonych granicach, której głównym składnikiem jest hierarchiczna władza publiczna dysponująca aparatem przymusu i dążąca do monopolu w jej stosowaniu” ⁷ .
Leksykon politologiczny (2004)	„Typ wspólnoty politycznej obejmującej zespół norm politycznych oraz zbiorowość społeczną zajmującą określony obszar terytorialny i podporządkowaną jednemu ośrodkowi suwerennej władzy politycznej” ⁸ .
Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (2008)	„Uznana przez społeczność międzynarodową organizacja polityczna grupy społecznej obejmująca określone terytorium, na którym rozciąga się jej władza i obowiązują prawa przez nią stanowione. Prawne kryteria państwowości, przyjęte na mocy konwencji w Montevideo z 1933 r., określane w art. 1 są następujące: państwo jako podmiot prawa międzynarodowego powinno posiadać następujące elementy: 1. stałą ludność, 2. struktury karne, 3. suwerenną władzę, 4. określone terytorium (wielkość państwa nie wpływa na jego podmiotowość) oddzielone od innych granicą, 5. zdolność wchodzenia w relacje międzynarodowe” ⁹ .

⁵ J. Kuciński, *Nauka o państwie*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2012, s. 16 [za:] G. Jellinek, *Ogólna nauka o państwie*, Księgarnia F. Hoesicka, Warszawa 1921, s. 47.

⁶ Z. Ziemiński, S. Wronkowska, *Państwo i inne struktury społeczne* [w:] M. Zmierzak, S. Wronkowska (red.), *Kompendium wiedzy o społeczeństwie, państwie i prawie*, PWN, Warszawa–Poznań 1993, s. 54.

⁷ *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 4, PWN, Warszawa 1996, s. 760.

⁸ A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii wraz z aneksem o reformie samorządowej, wyborach do sejmu, prezydenckich oraz gabinetach rządowych*, Agencja Wydawniczo-Reklamowa Atla 2, Wrocław 2004, s. 291.

⁹ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2008, s. 96.

Autor	Definicja
Jerzy Kuciński (2012)	Trzy znaczenia: 6. „szczególnego rodzaju globalna organizacja społeczeństwa, organizacja obywateli jako wspólnota ludzka (obywatelska), 7. struktura organów władzy publicznej, aparat państwowy, piramida organów i urzędów, 8. podmiot prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych” ¹⁰ .
Józef Krukowski (2004)	Cztery elementy: 9. „wspólnota ludzi, zwana wspólnotą polityczną, 10. posiada wspólne terytorium, 11. posiada aparat państwowy – organy władzy i ciała pomocnicze, 12. celem państwa pojmowanego jako dobro wspólne jest zapewnienie pokoju wewnętrznego i zewnętrznego, rozwoju kulturalnego i gospodarczego” ¹¹ .
Słownik języka polskiego	„Zorganizowana politycznie społeczność zamieszkująca określone terytorium, mająca swój rząd i swoje prawa” ¹² .

Źródło: opracowanie własne na podstawie wskazanej literatury.

Definicje zawarte w tabeli 1 w swojej treści posiadają elementy wspólne, takie jak: grupa społeczna, organizacja polityczna, terytorium, władza czy określone prawo. Stwierdzić należy, iż komponenty te są atrybutami państwa i (z reguły¹³) przesądzają o jego istnieniu. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż pojęcie „państwo” nie ewoluowało wraz z upływem czasu. Posiada ono w swojej treści składowe powielane przez kolejnych twórców definicji omawianego terminu.

¹⁰ J. Kuciński, *op. cit.*, s. 16.

¹¹ J. Kuciński, *op. cit.*, s. 17 [za:] J. Krukowski, *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2004, s. 16.

¹² <https://sjp.pwn.pl/szukaj/państwo.html> (dostęp: 20.02.2020).

¹³ Warto doczytać o państwach nieuznawanych na arenie międzynarodowej, częściowo uznawanych, o terytoriach o nieustalonym statusie. Por. A. Tomczyk, *Czy quasi-państwo to też państwo? Refleksja nad analizą pojęciową wybranych aspektów istnienia państwa i quasi-państwa*, „Politeja” 2017, nr 3(48), s. 121–140; A. Legucka, *Wykorzystanie quasi-państw w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, „Rocznik Nauk Społecznych” 2016, t. 8(44), nr 1, s. 11–29; K. Koźbiał, *Państwa nieuznawane jako element dezintegrujący w stosunkach międzynarodowych. Wybrane aspekty*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2018, t. 18, s. 203–220.

Autorzy zwracają uwagę na instytucjonalny wymiar państwa, który ściśle związany jest z polityką.

Wybrane definicje narodu ujęto w tabeli 2.

Tabela 2. Definicje narodu

Autor	Definicja
Jan Turowski (1994)	Trzy koncepcje: 1. „Naturalistyczna, gdzie naród traktowany jest jako «grupa genetyczna», uwarunkowana biogennie, czyli właściwościami środowiska geograficznego, w jakim pewna grupa rasowa zamieszkiwała, żyła i rozwijała się. 2. Politologiczna, gdzie naród oznacza wspólnotę polityczną – ogół obywateli państwa, a więc naród jest niejako wewnętrznym korelatem państwa. 3. Kulturowa, gdzie naród traktowany jest jako wspólnota kultury, a istotę narodu upatruje w kształtowaniu się w toku rozwoju historycznego społeczności tworzącej własną kulturę, której członkowie uczestniczą w tej narodowej kulturze” ¹⁴ .
Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (2008)	„Trwała wspólnota ludzi, ukształtowana historycznie na gruncie wzajemnych losów dziejowych, wspólnego terytorium, kultury, języka i życia ekonomicznego, charakteryzująca się świadomością odrębności oraz dążeniem do posiadania i utrzymania własnego państwa” ¹⁵ .
Jerze Kuciński (2012)	„Historycznie ukształtowana wielka trwała zbiorowość ludzi, powstała na gruncie wspólnych losów dziejowych, wspólnego języka, wspólnej kultury, wspólnego terytorium traktowanego jako ziemia ojczysta, wspólnota charakteryzująca się istnieniem poczucia państwowego jako podstawowego składnika świadomości narodowej” ¹⁶ .
Wielki słownik parlamentarny (2018)	„Pojęcie mające fundamentalne znaczenie dla państwa demokratycznego, w którym suwerenna władza należy do narodu lub pochodzi od niego oraz dla parlamentu, który tworzą reprezentanci narodu. Naród jest wspólnotą, związkiem osób połączonych różnego typu więzami. Kluczowe znaczenie ma kwestia kryterium przynależności do narodu. Jest ona podstawą do wyodrębnienia czterech sposobów pojmowania tego pojęcia:

¹⁴ J. Kuciński, *op. cit.*, s. 43 [za:] J. Turowski, *Socjologia. Wielkie struktury społeczne*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1994, s. 47.

¹⁵ *Słownik terminów, op. cit.*, s. 75.

¹⁶ J. Kuciński, *op. cit.*, s. 43.

Autor	Definicja
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kryterium biologiczne – naród to wspólnota plemienna ziemi i krwi. 2. Rozumienie liberalne – naród jako dobrowolny związek jednostek oparty na obywatelstwie, czyli zestawie praw i obowiązków wynikających z formalnego związku jednostki oraz państwa. 3. Świadoma i dobrowolna przynależność do grupy połączonej wspólnymi dziejami, wiarą, kulturą, językiem itp. 4. Naród jako wspólnota duchowa, dzielająca określone ideały czy wartości. Zewnętrznym przejawem jest tutaj wspólny język. <p>Polskim źródłosłowem wyrazu «naród» jest «ród», czyli wspólnota krewnych i powinowatych¹⁷.</p>
Słownik języka polskiego	„Ogół mieszkańców pewnego terytorium mówiących jednym językiem, związanych wspólną przeszłością oraz kulturą, mających wspólne interesy polityczne i gospodarcze” ¹⁸ .

Źródło: opracowanie własne na podstawie wskazanej literatury.

Elementy, które powtarzają się w definicjach przytoczonych w tabeli 2 to: trwała wspólnota, wspólne losy dziejowe, terytorium, interesy, wartości, jeden język, wspólna kultura i wiara. Autorzy podkreślają, iż naród tworzą ludzie, których łączy jakaś więź.

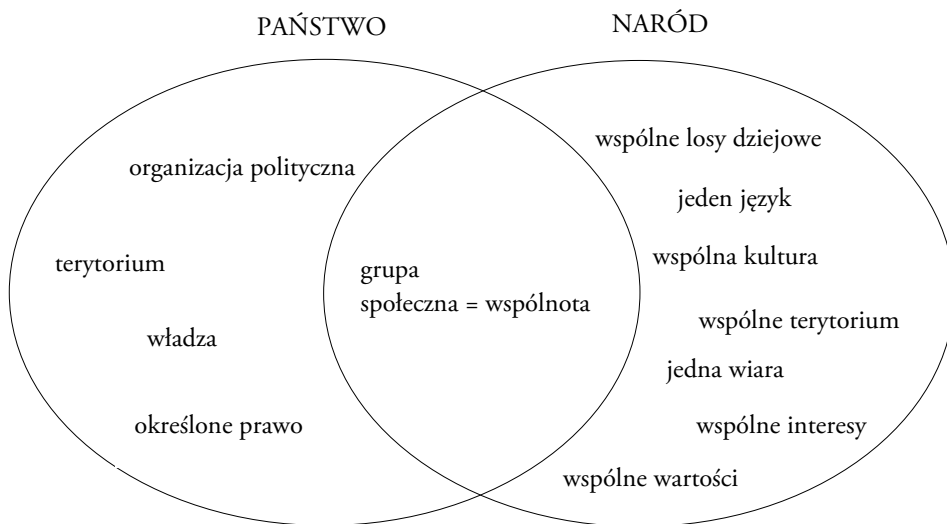
Zestawienie obu definicji obrazuje, iż naród jest jedynie elementem składowym państwa, jednak elementem koniecznym do jego istnienia (grupa społeczna jest tożsama ze wspólnotą). Relacje obu pojęć przedstawia rysunek 1.

Różnice dotyczące elementów składających się na definicję państwa i narodu wynikają z takich kwestii, jak:

- dane państwo może zamieszkiwać kilka/wiele narodów;
- narody zamieszkałe w danym państwie nie musi łączyć wspólna kultura, jedna religia, jeden język, wyznawane interesy, wartości itp.;
- państwo posiada wymiar instytucjonalny, naród tworzą ludzie;
- inne atrybuty przesądzają o istnieniu państwa, a inne o istnieniu narodu.

¹⁷ J. Szymanek (red.), *Wielki słownik parlamentarny*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2018, s. 500–502.

¹⁸ <https://sjp.pwn.pl/szukaj/narod.html> (dostęp 20.02.2020).

Rysunek 1. Elementy państwa i narodu

Źródło: opracowanie własne.

Wnioskować należy, iż pojęcia „państwo” i „naród” nie są tożsame. Potwierdza to powyższa analiza. Pomimo jednego elementu wspólnego, nie można stosować tych terminów zamiennie. Naród tworzą ludzie, którzy zorganizowani są na terenie np. państwa.

Pojęcia „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe”

Odpowiedzi na pytanie, czy terminy „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe” można stosować zamiennie dostarcza analiza obu pojęć na gruncie dostępnych źródeł. Nauka o bezpieczeństwie zgromadziła duży zasób literatury w tym zakresie, jednak nie podaje się jednej, ogólnie uznawanej definicji wskazanych pojęć – tabela 3.

Definicje zestawione w tabeli 3 obrazują, iż bezpieczeństwo państwa można rozpatrywać na trzech płaszczyznach:

1. Wewnętrznej, która obejmuje wszystko to, co dzieje się wewnątrz państwa.
2. Zewnętrznej, która odnosi się do zagrożeń i czynników płynących z zewnątrz.
3. Międzynarodowej, która oznacza szeroko rozumianą suwerenność i odnosi się do pozycji państwa na arenie międzynarodowej.

Tabela 3. Definicje pojęcia bezpieczeństwo państwa

Autor	Definicja
Józef Kukułka (1982)	„System wartości stanowiących o istocie państwa wraz z zespołem środków zabezpieczających. Na system ten składają się przede wszystkim: przetrwanie (państwowe, etniczne, biologiczne), integralność terytorialna (w sensie fizycznym, narodowym i państwowym), niezależność polityczna (w rozumieniu ustrojowym, samowładności i swobody afiliacji) oraz jakość życia (poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego)” ¹⁹ .
Stanisław Dworecki (1996)	„Stan stabilności wewnętrznej i suwerenności, które odzwierciedlają brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń (w sensie zaspokojenia podstawowych potrzeb egzystencjalnych i behawioralnych społeczeństwa oraz traktowania państwa jako suwerennego podmiotu w stosunkach międzynarodowych)” ²⁰ .
Ryszard Zięba (2008)	Cztery podstawowe wartości składające się na bezpieczeństwo państwa to: <ol style="list-style-type: none"> 1. Przetrwanie państwa jako niezależnej jednostki politycznej, narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej, biologiczne przeżycie ludności państwa. 2. Integralność terytorialna – pojmowana w sensie fizycznym, narodowościowym i państwowym, co stanowi korelat bezpieczeństwa. W prawie międzynarodowym to nienaruszalność całości terytorium państwa. 3. Niezależność polityczna (w sensie ustrojowym, samowładności i swobody afiliacji), czyli suwerenności zarówno w układzie wewnętrznym, jak i zewnętrznym. 4. Jakość życia, na którą składają się takie wartości, jak: standard życia, szczebel rozwoju społeczno-gospodarczego, zakres praw i swobód obywatelskich, system kulturowy,

¹⁹ M. Brzeziński, *Rodzaje bezpieczeństwa państwa* [w:] S. Sulowski, M. Brzeziński (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009, s. 35–36 [za:] J. Kukułka, *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy Międzynarodowe” 1982, z. 7, s. 34.

²⁰ A. Piędel, J. Pomiankiewicz, M. Powęska, A. Żebrowski (red.), *Bezpieczeństwo państwa w XXI wieku: szanse i zagrożenia*, Seria Monograficzna nr 3, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Zamiejscowy w Nisku, Nisko 2017, s. 7 [za:] S. Dworecki, *Od konfliktu do wojny*, BUWIK, Warszawa 1996, s. 15.

Autor	Definicja
	narodowy styl życia, stan środowiska naturalnego, możliwości i perspektywy samorealizacji i rozwoju ²¹ .
Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (2013)	„Na arenie międzynarodowej jest kombinacją wewnętrznej siły i sprawności, które można kształtować zależnie od możliwości i potrzeb oraz czynników zewnętrznych, których wpływ można modyfikować tylko w ograniczonym zakresie” ²² .
Jarosław Gryz (2016)	Jest rezultatem przenikania oraz wzmacniania wielu składników materialnych (ludność, terytorium, władza polityczna – organy władzy oraz wszelkie dostępne zasoby) i niematerialnych (kultura, język, tradycja, tożsamość, normy prawa). Bezpieczeństwo państwa jest zapewnione, gdy: 4. ma ono odpowiednią strukturę organizacyjną, 5. jest stabilne politycznie, ekonomicznie, społecznie, 6. jest zdolne do swojej obrony i ochrony indywidualnie, a także zbiorowo wraz z innymi państwami (sojusze międzynarodowe) ²³ .
Zbigniew Ciekawski, Julia Nowicka, Henryk Wyrębek (2016)	„Stan, ale i proces umożliwiający normalny rozwój państwa – pomyślną realizację wszystkich jego celów – uzyskiwany zazwyczaj w wyniku zorganizowanej ochrony i obrony przed wszelkimi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, zewnętrznymi i wewnętrznymi, przy użyciu sił i środków pochodzących ze wszystkich dziedzin działalności państwa” ²⁴ .

Źródło: opracowanie własne na podstawie wskazanej literatury.

Podział taki traktuje bezpieczeństwo państwa jako bezpieczeństwo jego terytorium, realizację interesów państwa – jako organizacji.

W tabeli 4 przedstawiono definicje bezpieczeństwa narodowego.

²¹ Z. Ściborek, B. Wiśniewski, R.B. Kuc, A. Dawidczyk, *Bezpieczeństwo wewnętrzne*, op. cit., s. 22 [za:] R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

²² *Biała Księga*, op. cit., s. 109.

²³ J. Gryz (red.), *Bezpieczeństwo państwa. Zarys problematyki. Podręcznik dla szkół ponadgimnazjalnych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2016, s. 21.

²⁴ Z. Ciekawski, J. Nowicka, H. Wyrębek, *Bezpieczeństwo państwa w obliczu współczesnych zagrożeń*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2016, s. 27.

Tabela 4. Definicje pojęcia bezpieczeństwo narodowe

Autor	Definicja
Zbigniew Ciekankowski, Julia Nowicka, Henryk Wyřbek (2016)	„To nie tylko ochrona i obrona istnienia państwa jako takiego przed zagrożeniami, lecz także [dbałość /walka – przyp. aut. D.S.] o pomyślny byt i rozwój oraz ochronę wartości bliskich poszczególnym członkom społeczności, które nawet bez istnienia państwa posiadają znaczenie” ²⁵ .
Zbigniew Ściborek, Bernard Wiśniewski, Rafał Bolesław-Kuc, Andrzej Dawidczyk (2015)	„Tworzy cały naród, chroniąc swe wartości oraz interesy narodowe, broniąc ich przed zagrożeniem militarnym i niemilitarnym, tworząc sprzyjające warunki w środowisku międzynarodowym” ²⁶ .
Eugeniusz Nowak, Maciej Nowak (2015)	„Tworzy je cały naród (całe państwo) każdego dnia, chroniąc swe wartości oraz interesy narodowe i broniąc ich przed występującymi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, a także, tworząc sprzyjające tym interesom warunki w środowisku międzynarodowym” ²⁷ .

Źródło: opracowanie własne na podstawie wskazanej literatury.

Z analizy definicji zawartych w tabeli 4 można wnioskować, iż podmiotem bezpieczeństwa narodowego jest naród. Oznacza to, że w centrum zainteresowań stawia człowieka, jego potrzeby, cenione przez niego wartości oraz ochronę i obronę przed zagrożeniami. Bezpieczeństwo narodowe nie chroni państwa jako instytucji lub podmiotu na arenie międzynarodowej, lecz przedmiotem jego troski jest człowiek zorganizowany we wspólnocie.

Różnice w pojęciach „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe”

Pozostając przy definicjach wskazujących, że państwo to organizacja polityczna, a naród jest wspólnotą ludzi, warto dokonać analizy i zestawienia różnic omawianych pojęć – tabela 5.

²⁵ *Ibidem*, s. 27–28.

²⁶ Z. Ściborek, B. Wiśniewski, R. Bolesław-Kuc, A. Dawidczyk, *op. cit.*, s. 86.

²⁷ E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2015, s. 17–18.

Tabela 5. Różnice wynikające z analizy pojęć „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe”

Czynniki	Bezpieczeństwo państwa	Bezpieczeństwo narodowe
Cenione wartości	<ul style="list-style-type: none"> • suwerenność • stabilność i niezależność polityczna • niepodległość, zdolność do ochrony i obrony granic oraz terytorium • potencjał do zawierania sojuszy międzynarodowych • poprawne relacje z państwami sąsiadującymi • umocnienie międzynarodowej pozycji państwa 	<ul style="list-style-type: none"> • przetrwanie narodu • jakość życia • bezpieczeństwo jednostki • dobrobyt • zdrowie • praca • wolność słowa, wyznania • własna kultura, religia, język • warunki do rozwoju • ochrona prawna dziedzictwa kulturowego
Podmioty odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa	<ul style="list-style-type: none"> • Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej (art. 26 ust. 1 Konstytucji RP) • Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego²⁸ • Agencja Wywiadu (art. 6 ust. 1 u.a.b.w.) • Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (art. 126 ust. 2 Konstytucji RP) • Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (art. 6. ust. 1, art. 29 ust. 1 u.dz.a.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Biuro Bezpieczeństwa Narodowego²⁹ • Policja³⁰ • Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji³¹
Zagrożenia	<ul style="list-style-type: none"> • agresja zbrojna • szpiegzy, agenci • atak terrorystyczny 	<ul style="list-style-type: none"> • wykluczenie społeczne • patologie • bezrobocie

²⁸ Art. 5 ust. 1 Ustawy z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 27), dalej: u.a.b.w.

²⁹ Zob. § 2 ust. 2 Zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 czerwca 2019 r. w sprawie organizacji oraz zakresu działania Biura Bezpieczeństwa Narodowego (M.P. 2019, poz. 585).

³⁰ Art. 1 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 360).

³¹ Art. 29 ust. 1 Ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działaniach administracji rządowej (tekst jedn.: Dz. U. 2020, poz. 1220), dalej: u.dz.a.

Czynniki	Bezpieczeństwo państwa	Bezpieczeństwo narodowe
	<ul style="list-style-type: none"> • naruszenie ciągłości i bezpieczeństwa granicy • wpływ na politykę kraju przez podmioty zagraniczne 	<ul style="list-style-type: none"> • bieda • bezdomność • choroby • niski przyrost naturalny • przestępczość
Czynniki wpływające na poziom bezpieczeństwa	<ul style="list-style-type: none"> • zmiany klimatyczne³² • liczba osób emigrujących z Polski³³ • sytuacja polityczna w kraju • stan Sił Zbrojnych RP 	<ul style="list-style-type: none"> • programy społeczne • różnice kulturowe • liczba imigrantów w kraju • poziom demografii • stopa bezrobocia
Funkcje	Zewnętrzna, wewnętrzna, gospodarsko-organizatorska, socjalna, kulturalna, edukacyjna, ochrona zdrowia, ochrona środowiska ³⁴	Na przykładzie rodziny jako podstawowej komórki społecznej wspólnoty: prokreacyjna, ekonomiczna, opiekuńczo-wychowawcza, socjalizacyjna, psychohigieniczna, edukacyjna, spójności ³⁵
Struktura systemu	Podsystem bezpieczeństwa wewnętrznego i podsystem bezpieczeństwa zewnętrznego ³⁶	Podsystem kierowania i podsystem wykonawczy ³⁷

Źródło: opracowanie własne na podstawie wskazanej literatury i aktów prawnych.

Wymienione w tabeli 5 czynniki stanowią przykładowe elementy różnicujące oba pojęcia. Zestawienie jest niepełne, a zaprezentowane wyliczenia mają

³² Szerzej: *Biała Księga*, *op. cit.*, s. 119–120.

³³ *Ibidem*, s. 182.

³⁴ M. Czuryk, K. Dunaj, M. Karpiuk, K. Prokop, *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i administracyjne*, Wydział Prawa i Administracji UWM, Olsztyn 2016, s. 19 [za:] A. Brezcko, *Cele państwa i zasadnicze kierunki jego działania* [w:] G. Kryszewski (red.), *Wprowadzenie do nauk o państwie i prawie*, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Białymstoku, Białystok 2004, s. 23.

³⁵ I. Janicka, H. Liberska, *Psychologia rodziny*, PWN, Warszawa 2014, s. 107–109.

³⁶ Zob. W. Fehler, *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski*, Copyright by Włodzimierz Fehler, Arte, Warszawa 2012, s. 180.

³⁷ A. Wawrzusiszyn, *Bezpieczeństwo, strategia, system. Teoria i praktyka w zarysie*, Difin, Warszawa 2015, s. 145.

charakter otwarty. Jednak już syntetyczna charakterystyka czynników warunkujących określenia składające się na definicje obu terminów pozwala na uchwycenie różnic na poziomie analizowanych pojęć.

Autorka, mimo ukierunkowania swoich rozważań na znalezienie różnic w analizowanych pojęciach, podjęła się również odnalezienia swego rodzaju punktów stykowych obu terminów, a więc podobieństw i elementów wspólnych dla obu pojęć – tabela 6.

Tabela 6. Podobieństwa wynikające z analizy pojęć „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe”

Czynnik	Bezpieczeństwo państwa	Bezpieczeństwo narodowe
Potrzeby	Realizuje potrzeby	Oczekuje zapewnienia potrzeb
Elementy się uzupełniające	Państwo nie istnieje bez narodu	Naród do prawidłowego funkcjonowania potrzebuje państwa
Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej	Stoi na straży bezpieczeństwa państwa	Jest wybierany przez naród
Czynniki wpływające na zapewnienie bezpieczeństwa	Wzajemnie się uzupełniają, są współzależne od siebie	
Podmiot odpowiedzialny za zapewnienie bezpieczeństwa	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – jako urząd administracji rządowej odpowiadający za szeroko rozumiane bezpieczeństwo	
Cenione wartości	Wzajemnie się uzupełniają	

Źródło: opracowanie własne.

Zauważalna jest współzależność omawianych pojęć. Jest ona wynikiem zacierania się elementów mających wpływ na dany rodzaj bezpieczeństwa. Biorąc pod uwagę wyznawane wartości, stwierdzić należy, iż potrzeba ceniona przez naród może być jednocześnie (a zapewne tak jest) wartością uznawaną przez państwo. I tak np. przetrwanie narodu (jako wspólnoty ludzi) jest niezbędne dla istnienia państwa. Oznacza to, że w interesie państwa jest przetrwanie narodu. Z kolei w interesie narodu może być (a zapewne tak jest) np. zdolność do ochrony i obrony granic, jak też terytorium jako elementu koniecznego do zagwarantowania poczucia bezpieczeństwa przez jednostkę.

Reasumując dotychczasowe rozważania, warto przytoczyć opinie innych autorów, którzy zajmowali się już kwestią zależności pomiędzy bezpieczeństwem państwa a bezpieczeństwem narodowym. Znamierowski podaje, że badacze,

którzy utożsamiali te pojęcia, wyjaśniali to w następujący sposób: „potrzeby i interesy bezpieczeństwa narodu (lub narodów w przypadku państw wielonarodowych) są realizowane przez organy państwowe. Adekwatnie do tego stanu rzeczy pojęcie bezpieczeństwo narodowe, szeroko upowszechnione w nauce zachodniej, jest w zasadzie utożsamiane z bezpieczeństwem państwa³⁸”. Ten sam badacz utożsamia oba pojęcia na gruncie potrzeb i interesów narodowych, które wyznawane przez naród (ludzi) zaspokajane są przez organy państwa.

Ściborek, Wiśniewski, Kuc i Dawidczyk tłumaczą, że „bezpieczeństwo narodowe (narodu) i bezpieczeństwo państwowe (państwa) – to ściśle biorąc, różne kategorie pojęciowe. Ale z punktu widzenia praktycznego, na gruncie obecnego rozwoju historycznego (epoka państw narodowych), można umownie traktować je jako tożsame (...)”³⁹. Takie rozumienie daje przyzwolenie na zamienne stosowanie tych pojęć z uwagi na uwarunkowania historyczne wynikające z zamieszkiwania jednego państwa przez jeden naród. Nietrudno nie zgodzić się z tym stwierdzeniem, które zamyka prowadzone rozważania w jednym zdaniu. Kwestie zamienności stosowania pojęć „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe” w kontekście wspólnot wielonarodowościowych tłumaczona jest następująco: „bezpieczeństwo narodowe często jest utożsamiane z bezpieczeństwem państw, ponieważ wywodzi się z egzystencjalnych potrzeb ludzkich społeczności zorganizowanych w państwo. (...) W państwach wielonarodowych interesy niektórych narodów nie muszą być zgodne z interesami narodu tytularnego i państwa”⁴⁰. W tym przypadku pojawia się rozbieżność w obu pojęciach na gruncie wyznawanych wartości, które cenione przez państwo nie muszą być odzwierciedleniem tych, które za ważne uznaje naród.

Rozbieżność w obu pojęciach Kitler tłumaczy następująco: „oprócz charakterystycznej dla bezpieczeństwa państwa troski o ochronę i obronę państwa przed zagrożeniami natury wewnętrznej i zewnętrznej, bezpieczeństwo narodowe obejmuje również zainteresowanie pomyślnym bytem i rozwojem oraz ochroną wartości bliskich członkom danej społeczności, niemające związku z organizacją państwową⁴¹”. Podejście to wyjaśnia, iż bezpieczeństwo państwa

³⁸ Cz. Znamierowski, *Szkola prawa: rozważania o państwie*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1988, s. 80.

³⁹ Z. Ściborek, B. Wiśniewski, R. Bolesław-Kuc, A. Dawidczyk, *op. cit.*, s. 85.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 86.

⁴¹ M. Czuryk, K. Dunaj, M. Karpiuk, K. Prokop, *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i administracyjne*, Wydział Prawa i Administracji UWM, Olsztyn 2016, s. 20 [za:] W. Kitler,

jest pojęciem szerszym niż bezpieczeństwo narodowe, które ma charakter antropocentryczny, a państwo ma wymiar instytucjonalny.

Podsumowanie

Nie można jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie będące przedmiotem niniejszego opracowania. Nie udowodniono w sposób bezsprzeczny, czy na gruncie obecnej wiedzy pojęć „bezpieczeństwo państwa” i „bezpieczeństwo narodowe” można używać zamiennie. Jednak, jak wskazano na wstępie, terminy te występują zamiennie w najważniejszych aktach prawnych odnoszących się do bezpieczeństwa. Należy to rozumieć jako prawne przyzwolenie na ich utożsamianie. Autorka pracy zauważa, że pojęcia te są dalekie sobie pod względem merytorycznym, jednak na tyle współzależne od siebie, że ich utożsamianie [pod warunkiem zachowania pewnych obostrzeń, takich jak na przykład: utożsamianie wartości wyznawanych przez państwo z tymi, które ceni naród; rozumienie obu pojęć jako współzależnych od siebie – elementem koniecznym dla funkcjonowania państwa jest jego naród, a dla narodu (jego bezpieczeństwa, zaspokajania potrzeb) niezbędne jest istnienie państwa] nie może być błędem. Chodzi tutaj o takie rozumienie bezpieczeństwa państwa, które jest jednoznaczne z szeroko pojmowanymi interesami narodu/narodów. Wnioski wynikające z dokonanej analizy są następujące:

1. Bezpieczeństwo państwa to bezpieczeństwo kilku/wielu narodów, a bezpieczeństwo narodu odnosi się do bezpieczeństwa jednej wspólnoty.
2. Z praktycznego punktu widzenia w polskim porządku prawnym pojęcia te występują zamiennie. Zabieg taki traktować należy jako poprawny w przypadku utożsamiania wartości rozumianych pod pojęciem bezpieczeństwa państwa z wartościami, jakie kryje bezpieczeństwo narodowe. Sytuacja taka ma miejsce w odniesieniu do państw jednolitych narodowo.
3. Bezpieczeństwo państwa jest pojęciem szerszym niż bezpieczeństwo narodowe. W centrum zainteresowania bezpieczeństwa narodowego jest człowiek – jego potrzeby i interesy. Bezpieczeństwo państwa ma wymiar instytucjonalny.

Pojęcie bezpieczeństwa [w:] W. Kitler, M. Czuryk, M. Karpiuk (red.), *Aspekty prawne bezpieczeństwa narodowego RP. Część ogólna*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2013, s. 25–26.

4. Rozbieżność w obu pojęciach zauważalna jest już na gruncie analizy terminów „państwo” i „naród”, które są elementami składowymi omawianych pojęć.
5. Istotny wpływ na bezpieczeństwo narodowe ma bezpieczeństwo państwa i odwrotnie. Elementy te są od siebie współzależne.

Bibliografia

- Antoszewski A., Herbut R. (red.), *Leksykon politologii wraz z aneksem o reformie samorządowej, wyborach do sejmu, prezydenckich oraz gabinetach rządowych*, Agencja Wydawniczo-Reklamowa Atla 2, Wrocław 2004.
- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.
- Breczko A., *Cele państwa i zasadnicze kierunki jego działania* [w:] G. Kryszewski (red.), *Wprowadzenie do nauk o państwie i prawie*, Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Białymstoku, Białystok 2004.
- Brzeziński M., *Rodzaje bezpieczeństwa państwa* [w:] Sulowski S., Brzeziński M. (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Wybrane zagadnienia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2009.
- Ciekankowski Z., Nowicka J., Wyřebek H., *Bezpieczeństwo państwa w obliczu współczesnych zagrożeń*, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedlce 2016.
- Czupryk M., Dunaj K., Kurpiuk M., Prokop K., *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i administracyjne*, Wydział Prawa i Administracji UWM, Olsztyn 2016.
- Dworecki S., *Od konfliktu do wojny*, BUWIK, Warszawa 1996.
- Fehler W., *Bezpieczeństwo wewnętrzne współczesnej Polski*, Copyright by Włodzimierz Fehler, Arte, Warszawa 2012.
- Gryz J. (red.), *Bezpieczeństwo państwa. Zarys problematyki. Podręcznik dla szkół ponadgimnazjalnych*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2016.
- Gryz J., Kitler W., *Identyfikacja, klasyfikacja, podział i uzasadnienie pojęcia, istoty, składników i zakresu bezpieczeństwa państwa (narodowego)*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2014.
- Janicka I., Liberska H., *Psychologia rodziny*, PWN, Warszawa 2014.
- Jellinek G., *Ogólna nauka o państwie*, Księgarnia F. Hoesicka, Warszawa 1921.

- Kitler W., Czuryk M., Karpiuk M. (red.), *Aspekty prawne bezpieczeństwa narodowego RP. Część ogólna*, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2013.
- Koźbial K., *Państwa nieuznawane jako element dezintegrujący w stosunkach międzynarodowych. Wybrane aspekty*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy” 2018, t. 18.
- Krukowski J., *Wstęp do nauki o państwie i prawie*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2004.
- Kuciński J., *Nauka o państwie*, Wyższa Szkoła Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej w Warszawie, Warszawa 2012.
- Kukułka J., *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy Międzynarodowe” 1982, z. 7.
- Legucka A., *Wykorzystanie quasi-państw w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, „Rocznik Nauk Społecznych” 2016, t. 8(44), nr 1.
- Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 4, PWN, Warszawa 1996.
- Nowak E., Nowak M., *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2015.
- Piędel A., Pomiankiewicz J., Powęska M., Żebrowski A. (red.), *Bezpieczeństwo państwa w XXI wieku: szanse i zagrożenia*, Seria Monograficzna nr 3, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Zamiejscowy w Nisku, Nisko 2017.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2008.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2020.
- Szymanek J. (red.), *Wielki słownik parlamentarny*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2018.
- Ściborek Z., Wiśniewski B., Bolesław-Kuc R., Dawidczyk A., *Bezpieczeństwo wewnętrzne. Podręcznik akademicki*, Adam Marszałek, Toruń 2015.
- Tomczyk A., *Czy quasi-państwo to też państwo? Refleksja nad analizą pojęciową wybranych aspektów istnienia państwa i quasi-państwa*, „Politeja” 2017, nr 3(48).
- Turowski J., *Socjologia. Wielkie struktury społeczne*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1994.
- Wawrzusiszyn A., *Bezpieczeństwo, strategia, system. Teoria i praktyka w zarysie*, Difin, Warszawa 2015.

- Ziemiński Z., Wronkowska S., *Państwo i inne struktury społeczne* [w:] M. Zmierczak, S. Wronkowska (red.), *Kompendium wiedzy o społeczeństwie, państwie i prawie*, PWN, Warszawa–Poznań 1993.
- Zięba R. (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Znamierowski Cz., *Szkoła prawa: rozważania o państwie*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1988.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 27 ze zm.).
- Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działaniach administracji rządowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 1220 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 360 ze zm.).
- Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 czerwca 2019 r. w sprawie organizacji oraz zakresu działania Biura Bezpieczeństwa Narodowego (M.P. 2019, poz. 585).

Źródła internetowe

- <https://sjp.pwn.pl/szukaj/państwo.html>(dostęp: 20.02.2020).
- <https://sjp.pwn.pl/szukaj/naród.html>(dostęp: 20.02.2020).

INTERDEPENDENCE BETWEEN CONCEPTS OF STATE SECURITY AND NATIONAL SECURITY

Summary

Interdependence between concepts of state security and national security. The aim of this article is analysis of term state security and national security as well as providing the answer if those terms are interchangeable. The method used in project based on literature review allowed to draw a conclusion that these concepts although divergent are also interdependent. Therefore their interchangeable use isn't mistake.

Keywords: state security, national security.